

การศึกษาข้ามแดนไทย-กัมพูชา: ภาระ หรือ โอกาส
Cross-border education between Thailand and Cambodia:
Burden or opportunity

ศุณิดา ศิวปฐมชัย*
lcsw@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์การข้ามพรมแดนของเด็กชาวกัมพูชา ที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนไทยในสามจังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชา (ตราด จันทบุรี และสระแก้ว) เพื่อให้ทราบถึงที่มาในการเข้ามาศึกษาในประเทศไทย ลักษณะการข้ามแดนเส้นทางการเดินทาง สาเหตุจูงใจในการศึกษาข้ามแดน และทัศนคติของชาวไทยที่มีต่อเด็กนักเรียนชาวกัมพูชาที่เข้ามาเรียนในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า การข้ามแดนของชาวกัมพูชาเข้ามาในไทยสืบเนื่องจากที่มามีด้านประวัติศาสตร์ คือการอพยพพลัดภัยและการเสียดินแดน “เกาะกง” รวมทั้ง สาเหตุจากการติดตามผู้ปกครองที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย นักเรียนกัมพูชามีทั้งที่พำนักถาวรในประเทศไทย และพำนักอยู่ที่กัมพูชาโดยเดินทางผ่านจุดผ่านแดนเข้ามาเรียนทุกวัน แรงจูงใจในการข้ามมาศึกษาในประเทศไทย ประกอบด้วย ความต้องการเรียนรู้ภาษาไทย คุณภาพทางการศึกษาของไทย ความสัมพันธ์ทางสายเลือด และความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการเดินทาง ทัศนคติของชาวไทยที่ใกล้ชิดกับเด็กกัมพูชาส่วนใหญ่เป็นไปในทางบวก โดยสรุป หากพิจารณาสภาพการณ์การศึกษาข้ามแดนของเด็กกัมพูชาแล้ว ประเทศไทยจะสามารถปรับเปลี่ยนภาระให้เป็นโอกาสที่ย้อนกลับมาในหลายด้าน ทั้งการแก้ปัญหาทางสังคมด้านต่างๆ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับนานาชาติ การแก้ปัญหาคriminal และกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาภูมิภาค และการถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมไทย

คำสำคัญ: ไทย-กัมพูชา, พรมแดน, ข้ามแดน, การศึกษา

*อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

This paper reports the results of a study on the situation of cross-border education of Cambodian students in the three eastern provinces near the Thai-Cambodia border – Trat, Chanthaburi, and Sakaeo. The study focuses on aspects of background of cross-border education, methods and routes of travelling to study in Thailand, their motivations of studying in Thai schools and Thai people's attitudes toward these Cambodian students. The study found that cross-border education of Cambodian students to Thailand related to historical background, including the emigration of Cambodian and the loss of Kho Kong, and also the reason of following parents who come to work in Thailand. Some of the Cambodian students live in Thailand while the others live in Cambodia and travelling to Thailand through border crossings daily. Their motivations of studying in Thai schools are the needs of studying the Thai language, the quality of Thai education, blood relation, and convenience and safety of travelling. Mostly, Thai people who are close to these Cambodian students have positive attitudes to them. In conclusion "cross-border education" can be considered as a burden for Thailand but it offers Thailand many opportunities, namely, to lessen social problems from Cambodian expats, to improve the quality of education to an international level, to solve conflicts and foster good relationships between the people of the two countries, to create networks for regional development and to promote Thai language and culture.

Keywords: Thai-Cambodia, border, cross-border, education

1. บทนำ

พื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา นอกจากจะเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ การค้าการท่องเที่ยวและความมั่นคงแล้ว ยังเป็นพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย บริเวณดังกล่าวเปรียบเสมือนชุมทรัพย์ทางปัญญาของชาวกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ในระบบการศึกษาของไทย จากข้อมูลนักเรียนในโรงเรียนจังหวัดชายแดนไทย-กัมพูชาที่อยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ณ วันที่ 8 มกราคม 2551 พบว่า มีนักเรียนสัญชาติกัมพูชาศึกษาอยู่ในโรงเรียนไทยในเขตจังหวัดจันทบุรี สระแก้ว ศรีสะเกษ อุบลราชธานี สุรินทร์ และบุรีรัมย์ จำนวนมากถึง 2,639 คน โดยจังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีจำนวนนักเรียนกัมพูชามากที่สุด คือมีจำนวนถึง 1,810 คน ทั้งนี้ ข้อมูลข้างต้นเป็นเพียงตัวเลขเบื้องต้นที่แสดงจำนวนนักเรียนที่ขึ้นทะเบียนโดยระบุสัญชาติกัมพูชา ในระดับอนุบาล และช่วงชั้นที่ 1-4 (ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา) ถึงกระนั้น สถิติดังกล่าวก็แสดงให้เห็นสถานะที่ประเทศไทยต้องดูแลรับผิดชอบเด็กจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาพึ่งพาอาศัยโรงเรียนไทยในการแสวงหาความรู้ โดยเด็กเหล่านี้จะได้รับสิทธิต่างๆ ในการศึกษาเท่าเทียมกับเด็กไทย เป็นไปตามนโยบายการให้โอกาสทางการศึกษาตามหลัก “สิทธิมนุษยชน” ดังตัวอย่างกรณีของจังหวัดสระแก้ว ซึ่งได้มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงของการประชุมคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาคไทย-กัมพูชา (ฝ่ายไทย) กับภูมิภาคทหารที่ 5 (ฝ่ายกัมพูชา) ที่ได้จัดการประชุมคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาคไทย-กัมพูชา ครั้งที่ 8 โดยมีสาระในการประชุมเพื่อบันทึกความตกลงร่วมกันที่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้านการศึกษาข้ามแดน ดังนี้

“ปัจจุบันมีนักเรียน นักศึกษาเข้ามาเรียนในฝั่งไทยในลักษณะเข้ามา เย็นกลับ ซึ่งมีบางส่วนเข้ามาในลักษณะที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่จากการที่จะให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามปฏิญญาพุกามนั้น ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบร่วมกันที่จะดำเนินการจัดทำโครงการเพื่อเปิด-โอกาสให้นักเรียน นักศึกษาที่เข้ามาศึกษาในฝั่งไทย โดยมีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องและชัดเจน เชื่อมโยงกับระบบผ่านแดน”¹

หรือตัวอย่างกรณีความร่วมมือด้านสังคมและการศึกษา จากการประชุมคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (กชภ.) ไทย – กัมพูชา ด้าน ทก. 2 – ทก. 4 ครั้งที่ 10 ณ โรงแรมทองธารินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ระหว่างวันที่ 22-25 พฤษภาคม 2550 ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบร่วมกันในการขยายโอกาสในการศึกษาและประกอบอาชีพให้กับประชาชนในบริเวณชายแดน โดยฝ่ายไทยได้ให้ความช่วยเหลือนักเรียนและนักศึกษาของกัมพูชาได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนและสถานศึกษาของไทยด้านจังหวัดศรีสะเกษโดยต่อเนื่อง²

จากการที่รัฐบาลไทยไม่ปิดกั้นโอกาสทางการศึกษา จึงทำให้เด็กกำพร้าเข้ามาเรียนในฝั่งไทยมากขึ้น โดยรัฐบาลไทยต้องจ่ายเงินสนับสนุนรายหัวให้นักเรียนทุกคนไม่ว่าจะเป็นสัญชาติไทยหรือกำพร้า เป็นเงินประมาณ 400-1,500 บาท ต่อคนต่อปีการศึกษา แตกต่างกันไปตามช่วงชั้น สำหรับระดับก่อนประถมศึกษา เป็นเงินคนละ 483 บาท ระดับประถมศึกษา คนละ 683 บาท ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คนละ 1,183 บาท และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นเงิน 1,553 บาท³ ซึ่งเมื่อคำนวณแล้ว เงินสนับสนุนรายหัวสำหรับเด็กกำพร้าตกเป็นเงินจำนวนไม่น้อยในแต่ละปี และนี่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนไทยหลายคนมองว่านักเรียนกำพร้าเหล่านี้เป็นภาระที่รัฐบาลไทยต้องแบกรับไว้ ในขณะที่คนไทยอีกหลายกลุ่มยังต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาล บทความนี้จะนำเสนอภาพสถานการณ์การศึกษาข้ามแดนไทย-กำพร้า ซึ่งจะกล่าวถึงที่มาที่ไปในการศึกษาข้ามแดน เส้นทางสู่การศึกษาในฝั่งไทย แรงดึงดูดในการศึกษาข้ามแดนของเด็กชาวกำพร้า และทัศนคติของครู/อาจารย์และเพื่อนชาวไทยที่มีต่อนักเรียนชาวกำพร้าที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนของไทย ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวเป็นผลจากการวิจัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “แผนที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย-กำพร้า” โดยเป็นการศึกษาเฉพาะเด็กกำพร้าที่เข้ามาศึกษาในบริเวณจังหวัดชายแดนเท่านั้น ไม่รวมถึงนักเรียนนักศึกษาชาวกำพร้าที่เข้ามาเรียนในกรุงเทพฯหรือในจังหวัดอื่น ซึ่งในส่วนท้ายของบทความนี้ จะเป็นบทวิเคราะห์ภาพของ “การศึกษาข้ามแดน” ว่าแท้จริงแล้วเป็น “ภาระ” หรือ เป็น “โอกาส” สำหรับประเทศไทย

2. ที่มาที่ไปในการศึกษาข้ามแดน

เมื่อกล่าวถึงที่มาที่ไปในการข้ามแดนจากฝั่งกำพร้าเข้ามาศึกษาในประเทศไทย สามารถอธิบายได้ใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

2.1 การอพยพพลัดถิ่นจากเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองของกำพร้า

การอพยพพลัดถิ่นของชาวกำพร้าในช่วงที่กำพร้าอยู่ภายใต้การปกครองของคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นตอของสาเหตุสำคัญในการข้ามแดนจากฝั่งกำพร้าเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งในยุคแห่งประวัติศาสตร์ความไม่สงบทางการเมืองของประเทศกำพร้า ณ เวลานั้น ส่งผลให้ประเทศไทยต้องแบกรับปัญหาผู้อพยพจากอินโดจีน ทั้งเวียดนาม ลาว และกำพร้าไว้มากที่สุดในบรรดามิตรประเทศใกล้เคียง และเมื่อผู้ลี้ภัยชาวกำพร้าหั่งไหลเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแถบชายแดนไทย-กำพร้า จึงส่งลูกหลานให้เข้ามาเรียนในโรงเรียนไทย เด็กเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มของ “เด็กอพยพ” เนื่องจากเป็นเด็กที่เกิดในประเทศกำพร้าและมีสัญชาติกำพร้าโดยกำเนิด

2.2 “การปันแดน”: การเสียดินแดน “เกาะกง” ในเหตุการณ์ ร.ศ. 112

การที่ไทยต้องสูญเสียดินแดน “เกาะกง” ให้แก่อังกฤษ จากเหตุการณ์ ร.ศ. 112 เป็นมูลเหตุทางประวัติศาสตร์อันสำคัญที่ประชาชนในจังหวัดตราดของไทยและประชาชนในจังหวัดเกาะกงของกัมพูชา (ชาวไทยเกาะกง) มีความสัมพันธ์แนบแน่นมาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มคนในพื้นที่ชายแดนในสองจังหวัดนี้ มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ สืบเชื้อสายเดียวกันมาก่อนที่จะถูกแบ่งแย่งดินแดนออกจากกัน ในอดีต จังหวัดเกาะกง หรือปัจจุันต์คีรีเขต เคยเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย และประชาชนในสองจังหวัดถือว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันแนบแน่นกัน แต่ในปี พ.ศ. 2436 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยต้องยก “จังหวัดเกาะกง” ให้เป็นของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งในขณะนั้นประเทศกัมพูชาเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศส และต่อมาเมื่อกัมพูชาได้เอกราชจากฝรั่งเศสแล้ว จังหวัดเกาะกงจึงตกเป็นดินแดนหนึ่งของประเทศกัมพูชา (รุ่งมณี เมฆโสภณ, 2551: 43-59) คนไทยที่อยู่ในพื้นที่นั้นจึงกลายเป็นคนสัญชาติกัมพูชาทั้งที่พูดภาษาไทย รักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย และมีความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกับชาวไทยในจังหวัดตราด

จวบจนปัจจุบัน ยังมีชาวไทยที่เรียกตัวเองว่า “ชาวไทยเกาะกง” อาศัยอยู่ในเกาะกงจำนวนไม่น้อย จากที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาข้อมูลที่จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชาเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2551 พร้อมคณะวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล ผู้วิจัยมีโอกาสได้สัมภาษณ์ชาวไทยเกาะกงหลายคนและบุคคลสำคัญคนหนึ่งคือ นายยุทธ ภูทอง ผู้ว่าการจังหวัดเกาะกง ซึ่งได้กล่าวถึงที่มาของตนเองและการส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในฝั่งไทย ดังนี้

“...พ่อแม่ผมคนดั้งเดิมที่นี่ ผมเองเคยเดินทางไปเรียน
ที่เมืองไทยมาระยะหนึ่ง และปัจจุบันลูกผมก็ส่งไปเรียน
ปริญญาตรีที่เมืองไทย...”

(ผู้ว่าการจังหวัดเกาะกง, สัมภาษณ์ 14 ธันวาคม 2551)

จะเห็นได้ว่า เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์นี้เป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยเกาะกงมักจะส่งบุตรหลานข้ามแดนมาเรียนในฝั่งไทย ชาวไทยเกาะกงเหล่านี้รู้สึกถึงความเป็นคนไทยอยู่เสมอ สามารถสื่อสารภาษาไทยได้เป็นอย่างดี และยังไม่มาหาสู่กับญาติพี่น้องชาวไทยในจังหวัดเป็นประจำ จึงมีความต้องการที่จะให้บุตรหลานของตนเข้ามาเรียนในฝั่งไทย นอกจากนี้ ยังมีเด็กจำนวนไม่น้อยที่เกิดในจังหวัดเกาะกง แต่ติดตามบิดามารดาอยู่ในเมืองไทยตั้งแต่เล็ก จนมีความรู้สึกว่าเป็นคนไทย

2.3 การติดตามผู้ปกครองที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย

ชาวกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ทั้งที่เข้ามาเป็นลูกจ้างในบ้านหรือในร้านค้าไทย เป็นแรงงานประมง หรือเข้ามาประกอบกิจการค้าขาย ฯลฯ มักจะมีลูกติดตามด้วย

และมีจำนวนไม่น้อยที่แต่งงานกับคนไทย ซึ่งทั้งสองกลุ่มมักจะให้ลูกเรียนในโรงเรียนฝั่งไทย ดังที่นายอานวย พันธุมภรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองจาก จังหวัดตราด ได้อธิบายถึงการรับเด็กชาวกัมพูชาที่ติดตามผู้ปกครองเข้ามาทำงานให้เข้าเรียนในโรงเรียน ดังนี้

“...อีกส่วนคือตามพ่อแม่เข้ามาทำงานแล้วก็มีเจ้าของสถานประกอบการที่พ่อแม่ทำอยู่ นำส่ง ทำถูกต้องการรับเด็ก มีบางส่วน เด็กก็เขียนว่าเป็นสัญชาติกัมพูชาอยู่ เพียงแต่นายจ้างของพ่อแม่รับรองประกอบ เด็กได้รับการศึกษาแน่นอน คือพ่อและแม่เป็นกัมพูชาแต่มาทำงาน ต้องรับรองแบบกระทรวงมหาดไทย มีแบบการรับ กรอกแล้วยื่นที่โรงเรียน มีผู้รับรอง เป็นคนไทย เป็นนายจ้าง เป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน พวกนี้ทำมาหากินอยู่ในเขตเรา ไม่ใช่ไปๆ มาๆ ถ้าไม่มีคนรับรอง ไม่ได้ ต้องมี เข้ามาไม่ถูกต้องตามกฎหมาย โรงเรียนก็ไม่สามารถรับได้ เพราะโรงเรียนต้องทำหลักฐานส่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาด้วย ”

(ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านคลองจาก, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2551)

นอกจากนี้ ยังมีเด็กกัมพูชาที่พำนักอยู่ในประเทศกัมพูชา และข้ามแดนมาเรียนในโรงเรียนฝั่งไทยทุกวัน ด้วยวิธีที่แตกต่างกันไป ตามแต่สภาพภูมิศาสตร์หรือเส้นทางระหว่างโรงเรียนกับบ้าน ทั้งเดินข้ามจุดผ่านแดน จักรยาน นั่งเรือข้ามคลอง นั่งรถรับ-ส่ง ฯลฯ ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

3. เส้นทางสู่การศึกษาในฝั่งไทย

เมื่อพูดถึงเส้นทางสู่การศึกษาในฝั่งไทย คงต้องอธิบายถึงลักษณะการข้ามแดนของเด็กกัมพูชาควบคู่กันไป เพื่อให้เห็นภาพของ “การศึกษาข้ามแดน” อย่างชัดเจนขึ้น โดยสามารถจำแนกเด็กกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในฝั่งไทยตามลักษณะการเดินทางเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การเดินทางเข้ามาศึกษาแบบเข้ามา-เย็นกลับ (พักอยู่ในฝั่งกัมพูชา)

เด็กกัมพูชาจำนวนไม่น้อยพักอยู่กับครอบครัวในฝั่งกัมพูชา และเดินทางข้ามฝั่งเข้ามาเรียนในประเทศไทย โดยผ่านจุดผ่านแดนถาวร⁴ และจุดผ่อนปรน⁵ ทั้งด้วยการเดินเท้า และการนั่งรถรับส่ง เด็กจำนวนหนึ่งเดินทางมาตามลำพัง เนื่องจากบิดามารดาทำงานในฝั่งกัมพูชา จึงให้ลูกเดินทางมาเรียนเอง แต่มีเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่เดินทางมาพร้อมกับพ่อแม่ที่เข้ามาทำงานในฝั่งไทย ทั้งนี้ เด็กนักเรียนกัมพูชาจะมีเอกสารเดินทางในการข้ามแดนเข้ามาเรียนให้

ฝั่งไทย คือ หนังสือผ่านแดน (Border Pass) ที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ถาวร ณ พื้นที่ชายแดน ซึ่งมีอายุ 2 ปี โดยมีค่าใช้จ่ายในการขอให้ออกหนังสือผ่านแดน ครั้งละ 200 บาท

ภาพที่ 1 ผู้ปกครองชาวกัมพูชาพาบุตรหลานข้ามจุดผ่านแดนบ้านคลองลึก เพื่อเข้ามาเรียนในฝั่งไทย

ปัจจุบัน จุดผ่านแดนถาวรไทย-กัมพูชา มีจำนวน 6 จุด ได้แก่

- 1) บ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามกับบ้านปอยเปต อำเภอโอโธรว จังหวัดอุดรธานี จุดผ่านแดนนี้เป็นจุดที่ใหญ่ที่สุด
- 2) บ้านหาดเล็ก อำเภอลองใหญ่ จังหวัดตราด ตรงข้ามกับบ้านจามเขียม อำเภอมณฑลสีมา จังหวัดเกาะกง
- 3) ช้องจ่อม อำเภอกาบัง จังหวัดสุรินทร์ ตรงข้ามกับโอวเสม็ด อำเภอสำโรง จังหวัดอุดรธานี
- 4) บ้านผักกาด อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ตรงข้ามกับเมืองพรม จังหวัดไพลิน
- 5) บ้านแหลม อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ตรงข้ามกับบ้านควง อำเภอกุมเรียง จังหวัดพระตะบอง
- 6) ช้องสะงา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ตรงข้ามกับช่องจวม อำเภออัลลองเวง จังหวัดอุดรธานี

จุดผ่อนปรน บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา มี 9 จุด ได้แก่

- 1) ช้องอานม้า อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ตรงข้ามกับบ้านสะเตียลกว้าง อำเภอจอมกระสาน จังหวัดพระวิหาร
- 2) บ้านตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามกับบ้านบึงตะกวน จังหวัดอุดรธานี
- 3) บ้านหนองปรือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามกับอำเภอมาลัย จังหวัดอุดรธานี
- 4) บ้านเขาหิน อำเภอคลองหาด จังหวัดสระแก้ว ตรงข้ามกับบ้านกิโด 13 อำเภอพนมดัด จังหวัดพระตะบอง
- 5) บ้านชัยบุรี อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ตรงข้ามกับบ้านโอลำควน จังหวัดพระตะบอง

- 6) บ้านบึงชน้งล่าง อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ตรงข้ามกับบ้านสวเวง จังหวัดพระตะบอง
- 7) บ้านสวนส้ม อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ตรงข้ามกับอำเภอสวนส้ม จังหวัดพระตะบอง
- 8) บ้านหมื่นด่าน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ตรงข้ามกับบ้านศาลเจ้า อำเภอสำราญ จังหวัดพระตะบอง
- 9) บ้านมะม่วง อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ตรงข้ามกับบ้านนอระกา อำเภอสำราญ จังหวัดพระตะบอง⁶

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรนชายแดนไทย – กัมพูชา

ที่มา: โครงการแผนที่วัฒนธรรม (2551) สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2551, จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. เว็บไซต์: <http://www.mapculture.org/coppermine/displayimage.php>

นอกจากจุดผ่านแดนถาวร และจุดผ่อนปรนที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังมีช่องทางธรรมชาติ อีกหลายช่องทางที่เด็กกัมพูชาใช้เดินทางข้ามแดนเข้ามาศึกษาในฝั่งไทย ทั้งด้วยการเดินเท้า นั่งเรือข้ามคลอง หรือจักรยานเข้ามาได้

อย่างไรก็ดี จะมีเด็กกัมพูชาจำนวนหนึ่งสวนทางกับเด็กกัมพูชาที่กล่าวถึงข้างต้น กล่าวคือ เด็กกลุ่มนี้ข้ามฝั่งไปเรียนในกัมพูชา โดยจักรยานหรือเดินข้ามแดนไปตอนเช้า และ

เย็นจึงกลับมาพักในฟั๋งไทยแต่มีจำนวนไม่มากนัก บางครอบครัวมีลูกมากกว่า 1 คน พ่อแม่ อาจจะแบ่งให้ลูกเรียนในไทยบ้าง และข้ามกลับไปเรียนในฟั๋งกัมพูชาบ้าง เนื่องจากพ่อแม่ อยากให้ลูกรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาเขมรเพื่อประโยชน์ในอนาคต

ภาพที่ 3 เด็กกัมพูชาที่กำลังรอข้ามจุดผ่านแดนบ้านคลองลึกเพื่อเข้าไปเรียนในฟั๋งกัมพูชา

3.2 การเข้ามาพักประจำในประเทศไทย

เด็กกัมพูชาจำนวนมากที่เข้ามาเรียนในประเทศไทยนั้น ไม่ได้เดินทางไป-กลับ ระหว่างฟั๋งไทยและฟั๋งกัมพูชา เนื่องจากเด็กเหล่านี้เข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทย โดยส่วนใหญ่จะติดตามบิดามารดาที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย หรือเป็นลูกติดบิดา/มารดา ซึ่งมา แต่งงานใหม่กับคนไทย เด็กพวกนี้จะมีที่พักถาวร และบางคนรอเพื่อจะเปลี่ยนสัญชาติเป็น ไทย อีกส่วนหนึ่งเป็นเด็กที่มาอยู่กับมารดาตามหนังสือรับรองทะเบียนประวัติคนต่างด้าวที่ ได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษ นอกจากนั้น ยังมีเด็กที่เข้ามาพักอาศัยกับ ชุณคนไทย หรืออยู่กับบิดาบุญธรรม โดยการบันทึกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านที่ผู้ใหญ่บ้านหรือ นายจ้าง ซึ่งเป็นเจ้าของสถานประกอบการที่พ่อแม่ชาวกัมพูชาเข้ามาทำงานอยู่เป็นผู้รับรอง และบางคนเข้ามาพักอาศัยที่วัด หรือบ้านพักครู แล้วจึงกลับบ้านในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์

4. แรงดึงดูด ในการศึกษาข้ามแดน

จากการสัมภาษณ์เด็กและผู้ปกครองชาวกัมพูชาถึงสาเหตุที่ส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษา ในประเทศไทยนั้น สามารถสรุปแรงดึงดูดในการศึกษาข้ามแดนได้ 4 ประเด็นหลักดังนี้

4.1 ความต้องการเรียนรู้ “ภาษาไทย” เพื่อความก้าวหน้าในอนาคต

จากการสัมภาษณ์เด็กกัมพูชาและครูผู้สอนพบว่า “ภาษาไทย” เป็นแรงดึงดูดใจหลักที่ ทำให้เด็กที่พำนักในฟั๋งกัมพูชาข้ามมาเรียนในโรงเรียนไทย เพราะคนเหล่านี้มองว่าการเรียน ภาษาไทยเป็นประโยชน์สำคัญยิ่งที่จะทำให้บุตรหลานก้าวหน้า และเมื่อรู้ภาษาไทยแล้วจะ ได้เปรียบกว่าคนที่รู้ภาษาเขมรอย่างเดียว เด็กกัมพูชายุคใหม่จำนวนมากจึงมีลักษณะที่พูดได้

สองภาษา (Bilingual) คือ ภาษาไทยและภาษาเขมร และมีเด็กกัมพูชาหลายคนที่พูดได้มากกว่าสองภาษา เป็นลักษณะของพหุภาษา (Multilingual) คือ สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษหรือภาษาเวียดนาม ได้ด้วย ในกรณีของพ่อแม่ที่มีลูกหลายคน อาจจะแบ่งให้ลูกบางคนเรียนในฟังกัมพูชา และบางคนเข้ามาเรียนในฟ่งไทย เพื่อที่ว่าในครอบครัวจะได้มีคนพูดภาษาไทยได้ และมีหลายคนที่พ่อแม่ให้เริ่มเรียนในโรงเรียนฟังกัมพูชาก่อน เพื่อให้พูด/เขียนภาษาเขมรได้คล่อง แล้วจึงส่งให้มาเรียนฟ่งไทย เพื่อเรียนรู้ภาษาไทย โดยเด็กเขมรเหล่านี้จะต้องมาเรียนกับเด็กไทยรุ่นน้อง เนื่องจากต้องมาเริ่มอ่าน/เขียนภาษาไทยใหม่ตั้งแต่ต้น แต่เมื่อเด็กเหล่านี้เรียนรู้ภาษาไทยจนสามารถสื่อสารได้คล่องแคล่วแล้ว หลายคนก็ออกจากโรงเรียนทั้งที่ยังเรียนไม่จบหลักสูตร เพื่อไปทำงานในฟ่งเขมร หรือทำงานในบ่อนคาสิโน และเมื่อสอบถามเด็กกัมพูชาหลายคน จะได้คำตอบเดียวกันคือ มาเรียนฟ่งไทยเพราะอยากรู้ภาษาไทย และอยากหางานดีๆ ทำในเมืองไทย แสดงให้เห็นว่า “ภาษาไทย” ถือเป็นแรงดึงดูดสำคัญในการที่ทำให้เด็กกัมพูชาเข้ามาเรียนในฟ่งไทย

4.2 คุณภาพทางการศึกษาของไทย

คุณภาพการศึกษาของไทย ถือเป็นแรงดึงดูดใจสำคัญที่ชาวกัมพูชาส่งบุตรหลานข้ามแดนมาเรียนในโรงเรียนฟ่งไทย ผู้ปกครองของเด็กกัมพูชาส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าคุณภาพทางการศึกษาของไทยดีกว่าโรงเรียนในละแวกบ้านของตน พ่อแม่ของเด็กเหล่านี้จำนวนไม่น้อยเป็นผู้บริหารระดับต่างๆ ของประเทศ และเป็นนักธุรกิจ ที่มีฐานะทางการเงินดี ที่มองเห็นว่าการศึกษาในประเทศไทยมีคุณภาพดีกว่าโรงเรียนในละแวกบ้านของตน จึงส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนฟ่งไทย โดยผู้ที่มีฐานะดีมักจะให้บุตรหลานเรียนในโรงเรียนเอกชน ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนประถมศึกษา และบางรายเรียนถึงระดับมัธยมศึกษา โดยมีเด็กจำนวนไม่น้อยที่ย้ายไปสอบเข้าโรงเรียนรัฐบาลที่มีชื่อเสียงในจังหวัด และเมื่อเด็กโตขึ้นจนถึงระดับอุดมศึกษา เด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเข้าไปเรียนในมหาวิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพฯ แต่จะมีบางส่วนที่ย้ายกลับไปเรียนในกรุงพนมเปญ และบางคนอาจส่งบุตรหลานไปเรียนต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ และออสเตรเลีย เป็นต้น ทั้งนี้ เด็กหลายคนกล่าวว่า พ่อแม่อยากให้ตนเรียนในโรงเรียนไทย เพราะการเรียนการสอนดี มีอุปกรณ์การสอนทันสมัย และมีการดูแลเอาใจใส่เด็กอย่างดี เด็กเหล่านี้แสดงความรู้สึกพอใจและกล่าวว่าอยากเรียนในประเทศไทยจนโต

4.3 ความสัมพันธ์ทางสายเลือด

ดังที่กล่าวถึงที่มาที่ไปของการศึกษาข้ามแดนในประเด็นของ “การปันแดน: การเสียดินแดนเกาะกงในเหตุการณ์ ร.ศ. 112” ซึ่งเป็นแรงดึงดูดใจอีกด้านหนึ่งที่ทำให้ชาวกัมพูชาส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในฟ่งไทย ด้วยความรู้สึกถึงความสัมพันธ์ทางเชื้อสาย หรือเป็น

สายเลือดเดียวกัน เป็นพี่น้องกัน จึงต้องเข้ามาเรียนในโรงเรียนไทย เรียนรู้ภาษาไทย และเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทย

เด็กกำพร้าที่เข้ามาเรียนในประเทศไทยจำนวนไม่น้อยเป็นชาวไทยเกาะกง เด็กเหล่านี้มักจะถูกพ่อแม่ส่งให้เข้ามาเรียนในประเทศไทย เนื่องจากมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทย และมีความรู้สึกที่ฝังลึกว่าตนเองเป็นคนไทย จึงต้องเรียนรู้ภาษาไทยและเรื่องราวของไทย ดังตัวอย่างจากข้อมูลสัมภาษณ์นายอานวย พันธุมภรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองจาก จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2551 ว่า

“...เมื่อมีการปักเขตแดน ปันแดน เด็กก็เสียสัญชาติ โดยการคล้ายๆ ว่า ทำไร่บ้าน แล้วญาติทำไร่ คนหนึ่งเป็นกำพร้า อีกคนก็เป็นคนไทย ทั้งๆ ที่นามสกุลเดียวกัน ส่วนใหญ่เป็นลักษณะอย่างนี้ที่มาเรียน ตระกูลเดียวกัน แต่คนละสัญชาติ เป็นพี่น้องกันแท้ๆ แสดงว่าคนหนึ่งมีสิทธิเป็นไทย ปกติ อีกคนที่อยู่ฝั่งโน้นต้องกลายเป็นอีกสัญชาติ อย่างทางเกาะกงก็จะพูดไทยส่วนใหญ่...”

(ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองจาก, สัมภาษณ์ 28 มกราคม 2551)

4.4 ความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการเดินทาง

ชาวกัมพูชาเข้ามาทำงานในเมืองไทยหลายคน โดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาทำมาค้าขายในบริเวณตลาดโรงเกลือ ตัดสินใจส่งให้บุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนไทยเนื่องด้วยความสะดวกสบายในการเดินทางและความปลอดภัยของบุตรหลาน เนื่องจากคนเหล่านี้ได้มาพำนักอยู่ในประเทศไทย การส่งบุตรหลานให้กลับไปเรียนฝั่งกัมพูชาจึงเป็นเรื่องที่ผู้ปกครองจำนวนมากรู้สึกที่ไม่สะดวกสบายเท่ากับที่ให้บุตรหลานเรียนในฝั่งไทย โดยมักจะมีรถตู้รับส่งระหว่างบ้าน-โรงเรียน หรือผู้ปกครองไปส่งเอง เพื่อความมั่นใจในความปลอดภัยของบุตรหลาน

5. เด็กนักเรียนกำพร้าในสายตาของครู/อาจารย์และเพื่อนชาวไทย

หากพูดถึงเด็กกำพร้าที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทย จะมีหลายคนมองว่า เด็กพวกนี้สร้างปัญหาต่างๆ ให้สังคมไทย แต่ถ้าพิจารณาเด็กกำพร้าที่เป็นนักเรียน เข้ามาในระบบการศึกษา จะมีความแตกต่างจากเด็กเร่ร่อน ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์ และเพื่อนนักเรียนชาวไทย สิ่งที่สามารถสรุปได้คือ ทั้งครูและเพื่อนไม่ได้รู้สึกว่านักเรียนชาวกัมพูชาเป็นภาระของโรงเรียน และไม่ได้สร้างปัญหาให้กับโรงเรียน เรื่องความแตกต่างด้านสัญชาติ ไม่ใช่ประเด็นสำคัญในบริบทการศึกษา

5.1 ทักษะของครูอาจารย์ และผู้บริหารโรงเรียน

ครูผู้สอนหลายคนได้ให้ข้อสังเกตว่า เด็กชาวกัมพูชาที่มีโอกาสเข้ามาเรียนในฝั่งไทย เป็นเด็กที่ค่อนข้างมีฐานะ และมีความพร้อมกว่าเด็กกัมพูชาทั่วไป ที่เรียนฝั่งกัมพูชา ดังนั้น เด็กกลุ่มนี้จะไม่สร้างปัญหาให้กับโรงเรียน ในทางกลับกัน ผู้ปกครองจะดูแล และให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนอย่างดี หรือแม้เด็กกัมพูชาที่ไม่ได้ร่ำรวยนักที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียน รัฐบาลไทย ก็มีความมุ่งมั่น มุมานะ ไม่ได้สร้างปัญหาให้โรงเรียน

ในด้านของการบริหารจัดการรับเด็กเข้าเรียนนั้น หากเด็กกัมพูชาที่เข้ามาสมัครเรียน โดยมีเอกสารการสมัครครบถ้วน จะมีสิทธิในการเข้าเรียนเหมือนคนไทยทุกประการ จะมีเพียงบางโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมาสมัครเรียนมาก อาจจะต้องกำหนดสัดส่วนการรับนักเรียนบ้าง สำหรับปัญหาในการบริหารจัดการ อาจมีประเด็นที่นักเรียนชาวกัมพูชาบางคนมาเรียนได้สักระยะหนึ่ง แล้วหยุดเรียนไปโดยไม่แจ้งให้ทางโรงเรียนทราบ อาจเนื่องจากพ่อแม่ย้ายกลับไปทำงานฝั่งกัมพูชา หรือเด็กต้องออกไปทำงาน ส่วนนี้จะทำให้ข้อมูลเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่

ภาพที่ 4 เด็กเล็กชาวกัมพูชาที่เพิ่งเข้ามาเรียนในประเทศไทย

ในกรณีของเด็กเล็กที่มาใหม่ โดยยังไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ อาจจะมีอุปสรรคเรื่องการสื่อสารกับครูบ้าง แต่คุณครูจะมีวิธีแก้ปัญหาหลายอย่าง เช่น การใช้ภาษาท่าทาง (non-verbal language) หรือการวาดรูปซึ่งช่วยในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างเด็กกัมพูชาและครูชาวไทยได้มาก นอกจากนั้น ยังมีรุ่นพี่ชาวกัมพูชา หรือเพื่อนนักเรียนที่สามารถพูดได้ทั้งสองภาษาไทยมาเป็น “ล่าม” คอยแปลความหมาย และช่วยเป็นคนกลางใน

การสื่อสารให้คุณครู อย่างไรก็ดี คุณครูผู้สอนบางคนจะพอเข้าใจภาษาเขมรบ้าง แต่ก็ในระดับพื้นฐาน และมีเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ปัญหาการสื่อสารดังกล่าว จะมีเพียงช่วงแรกๆ ที่เด็กเข้ามาใหม่ ซึ่งจะใช้เวลาในการปรับตัวและเรียนรู้ภาษาไทยไม่นาน เพราะในบริบทการเรียนการสอนนั้น ครูจะใช้ภาษาไทยเป็นหลัก เด็กจึงต้องเรียนรู้ภาษาไทยตลอดเวลา ซึ่งจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาที่รวดเร็วมาก

สำหรับเด็กกัมพูชาทั่วไปที่พูดภาษาไทยคล่องแคล่วจนกลายเป็นภาษาแรก และมีหลายคนพูดภาษาไทยได้อย่างเดียว ไม่สามารถพูดภาษาเขมรเพราะไม่ได้เรียน อาจจะฟังออกบ้าง แต่พูดไม่ได้ อ่านไม่ออก จึงไม่มีปัญหาเรื่องภาษาในการสื่อสารด้วยภาษาไทยในทางกลับกัน คุณครูผู้สอนได้ให้ข้อมูลว่า เด็กกัมพูชามักจะเรียนรู้ได้เร็ว โดยเฉพาะการเรียนรู้ภาษา และจะออกเสียง “ร” ชัดเจนมาก ซึ่งเด็กไทยหลายคนออกเสียง “ร” ไม่ชัด แต่สำหรับเด็กกัมพูชาที่เรียนในโรงเรียนฝังกัมพูชามาก่อน แล้วมาเรียนภาษาไทยเมื่ออายุมากขึ้น จะมีปัญหาเรื่องการออกสำเนียงอยู่บ้าง โดยเฉพาะเรื่องวรรณยุกต์

โดยสรุป ทักษะคิดของครูอาจารย์ที่มีต่อเด็กชาวกัมพูชาเป็นไปในทางบวก ส่วนใหญ่ครูมองเด็กกัมพูชาว่าเหมือนกับเด็กไทย ไม่มีอะไรที่แตกต่างกันชัดเจน แต่ที่สังเกตเห็นคือเด็กกัมพูชาจำนวนมากเป็นเด็กที่มุ่งมั่น ตั้งใจเรียน และหัวดี เนื่องจากเด็กเหล่านี้มีความมุ่งมั่นสูง และมีเป้าหมายในชีวิตชัดเจนกว่าเด็กไทยส่วนใหญ่ เด็กกัมพูชหลายคนจะสอบได้ที่ 1 หรือได้เกรดสูงๆ และมีบางคนที่โรงเรียนสนับสนุนให้เป็นตัวแทนของโรงเรียนให้สอบแข่งขันชิงทุนหรือชิงรางวัลต่างๆ ด้วย

5.2 ทักษะคิดของเพื่อนร่วมชั้นเรียนชาวไทย

ทัศนคติของเด็กนักเรียนชาวไทยที่มีต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียนชาวกัมพูชานั้น เป็นไปในทางบวกเช่นกัน เด็กไทยให้ความเห็นว่าเพื่อนชาวกัมพูชาไม่ได้มีความแตกต่างจากเพื่อนชาวไทยแต่อย่างใด เพราะวิถีชีวิตเหมือนกัน หน้าตาผิวพรรณคล้ายกัน และพูดภาษาไทยเหมือนกัน ในบางโรงเรียนนั้น เพื่อนชาวไทยจะแยกไม่ออกว่าคนใดมีสัญชาติกัมพูชาบ้าง แต่เด็กกัมพูชาด้วยตัวเอง พอจะทราบว่าใครเป็นสัญชาติกัมพูชา เพราะมีบ้านอยู่ใกล้กัน หรือเป็นญาติกัน ในการสื่อสารหรือในการเรียนร่วมกัน เป็นไปตามปกติโดยไม่ได้แตกต่างจากการสื่อสารระหว่างเด็กไทยด้วยกันเอง

สำหรับในกรณีของเด็กเล็ก แม้ว่าเด็กกัมพูชาบางคนพูดภาษาไทยไม่ได้ในตอนที่ยังมาเรียนตอนแรก แต่ก็สามารถเล่นกับเพื่อนชาวไทยได้อย่างปกติ เนื่องจากเด็กจะมีวิธีการสื่อสารตามธรรมชาติของเด็ก แม้ว่าคนหนึ่งจะพูดภาษาไทย อีกคนหนึ่งจะพูดภาษาเขมร แต่ก็สามารถเล่นกันได้ราวกับพูดภาษาเดียวกัน อย่างไรก็ดี ยังมีเสียงสะท้อนจากเด็กกัมพูชาบางคนที่ยกย่องว่า ในทัศนคติของตนยังคิดว่าคนเขมรยังดีกว่าคนไทย และคนไทยหลายคนยังคิดแบบนี้เช่นกัน หากแต่อาจจะไม่ปรากฏชัดเจนนักในบริบทของโรงเรียน

6. การศึกษาข้ามแดนไทย-กัมพูชา: “ภาระ” หรือ “โอกาส”

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงสภาพการณ์การศึกษาข้ามแดนของเด็กกัมพูชาในอาเซียนจะเป็นภาพของ “ภาระ” ของประเทศไทย ที่ต้องแบกรับไว้ โดยเฉพาะการต้องให้เงินสนับสนุนแก่เด็กกัมพูชาที่เข้ามาเรียนในโรงเรียนไทย แต่เมื่อศึกษาในรายละเอียดแล้วสามารถวิเคราะห์ได้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้น “ภาระ” นั้น อาจกลับกลายเป็น “ต้นทุน” สำคัญที่จะคืนกำไรให้ประเทศไทยต่อไปภายภาคหน้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การที่ไทยเปิดโอกาสให้เด็กชาวกัมพูชาเข้ามาเรียนในโรงเรียนฝั่งไทยนั้น สามารถแปรเปลี่ยนเป็น “โอกาส” ที่จะย้อนกลับมาสู่ประเทศไทยเองในหลายๆ ด้าน ได้แก่

6.1 โอกาสในการแก้ปัญหาทางสังคมด้านอื่นๆ

เด็กกัมพูชาที่ติดตามพ่อแม่เข้ามาทำงานในประเทศไทย มีทั้งที่เข้าเรียนหนังสือ และไม่ได้เรียนหนังสือ โดยกลุ่มที่เป็นภาระและสร้างปัญหาทางสังคมจะเป็นเด็กกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษา ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีทั้งการลักเล่ห์ โหมยน้อย การก่ออาชญากรรม และยาเสพติด ดังนั้น การให้การศึกษากับเด็กกัมพูชาเหล่านี้ จึงถือเป็นโอกาสที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้านต่างๆ รวมทั้งเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย เด็กที่ได้รับการศึกษา จะได้รับการสั่งสอนในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การประพฤติปฏิบัติตัวให้ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้ง การรักษาสุขภาพอนามัยด้วย การที่เด็กได้รับการศึกษา จะทำให้เด็กเหล่านี้ไม่ก่อปัญหาให้แก่สังคมไทย และยังช่วยเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะด้านความสะอาด หรือด้านสาธารณสุข ให้แก่สมาชิกในครอบครัวด้วย

6.2 โอกาสในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับนานาชาติ เพื่อเป็นช่องทางนำรายได้สู่ประเทศไทย

หากเราพิจารณานักเรียนชาวกัมพูชาที่ข้ามแดนมาศึกษาในฝั่งไทย จะเห็นว่ามีเด็กจำนวนไม่น้อยที่พ่อแม่มีฐานะค่อนข้างดี เข้ามาเรียนในโรงเรียนเอกชนในประเทศไทย ด้วยความไว้วางใจในคุณภาพของการจัดการศึกษาของไทย ซึ่งเป็นการนำเงินเข้าสู่ประเทศไทยทางหนึ่ง จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนบางแห่งได้ข้อมูลว่า เด็กกัมพูชาเหล่านี้เป็นเด็กที่มีพฤติกรรมดี และพ่อแม่เอาใจใส่ดูแลดี ไม่เป็นภาระของโรงเรียน ในทางกลับกันยังช่วยสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนอีกด้วย ทั้งนี้ มีแนวโน้มว่าผู้ปกครองชาวกัมพูชาที่มีฐานะดีจะส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในเมืองไทยต่อไป และจะเพิ่มมากขึ้นหากโรงเรียนไทยมีการพัฒนาระบบคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่า “การศึกษาไทย” น่าจะมีโอกาสในการพัฒนาให้เป็น “สินค้า” เพื่อดึงดูดชาวกัมพูชาที่มีฐานะร่ำรวยเข้ามาศึกษาเหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้วหลายๆ ประเทศ ที่ใช้ “การศึกษา” เป็นสินค้าในการนำรายได้

เข้าประเทศ และยังให้ทุนการศึกษาแก่เด็กต่างชาติที่เก่งๆ ซึ่งมีแนวโน้มจะเป็นบุคคลสำคัญของประเทศชาติต่อไป ถือว่าเป็นกลยุทธ์ในการสร้างเครือข่ายอีกทางหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ดี เด็กกัมพูชาที่เข้ามาเรียนในโรงเรียนเอกชน ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะมาเรียนในระดับเด็กเล็กและอนุบาล จนถึงระดับประถมศึกษา และเมื่อเด็กอายุมากขึ้น ผู้ปกครองชาวกัมพูชานิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในประเทศอื่น เช่น สิงคโปร์ ออสเตรเลีย ฯลฯ เนื่องจากต้องการให้บุตรหลานมีความสามารถและทักษะทางภาษาอังกฤษและภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาจีน ควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ หากประเทศไทยเราสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมการเรียนการสอนในระบบหลายภาษา (Multilingual) ที่นอกเหนือจากภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จะทำให้นักเรียนกัมพูชาที่มีฐานะดี เข้ามาเรียนในเมืองไทยมากขึ้น และเรียนต่อจนถึงระดับสูงขึ้นด้วย ซึ่งถือเป็นการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยได้อย่างดี และยังเป็นโอกาสในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยให้เด็กไทยเองอีกด้วย

6.3 โอกาสในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

การที่ประเทศไทยมีความพยายามแสวงหาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น นั้น ถือเป็นแนวโน้มที่ดีในการพัฒนากระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หากแต่การเยียวยาปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวนี้ ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า แต่การให้ความสำคัญด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่จะสามารถกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศที่มีพรมแดนติดกันให้แน่นแฟ้น การศึกษาข้ามแดนเป็นวิธีหนึ่งที่จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะยาวได้

จากการที่ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ยังมีความรู้สึกถึงความขัดแย้งในจิตใจต่อชาวไทย และยังเป็นรอยร้าวที่ฝังอยู่ ยากที่จะเลือนหาย การให้การศึกษาแก่นุตรหลานชาวกัมพูชาซึ่งจะกลายเป็นกำลังสำคัญของประเทศกัมพูชาในยุคต่อไปนั้น ถือว่าเป็นโอกาสหนึ่งที่จะช่วยลดรอยร้าว และลดความขัดแย้งระหว่างคนสองประเทศได้ โดยจะเป็นรากฐานในการกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาต่อไป เนื่องจากเด็กกัมพูชาที่มีโอกาสเข้ามาเรียนในฝั่งไทย จะมีความผูกพันและสำนึกในบุญคุณของประเทศไทย และจะสามารถผลักดันให้เกิด “การทูตภาคประชาชน” ที่ทำหน้าที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศไทยในภาคพื้นนี้

6.4 โอกาสในการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาภูมิภาค

การพัฒนาประเทศในยุคปัจจุบันนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกันจะต้องร่วมมือกัน เพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งของภูมิภาค ซึ่งถือ

เป็นความจำเป็นในการฝึกกำลังเพื่อต่อตรงกับประเทศในภูมิภาคอื่นๆ ดังนั้น การก้าวเดินเพียงลำพังโดยไม่แสวงหาความร่วมมือ หรือช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างประเทศ คงจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศและภูมิภาคอย่างยิ่ง และเป็นที่ทราบกันดีว่า การพัฒนา “ทรัพยากรมนุษย์” (human resource) เป็นรากฐานในการพัฒนาภูมิภาคไปสู่การแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ การที่เด็กกัมพูชาข้ามฝั่งมาเรียนในประเทศไทย ถือเป็นโอกาสในการสร้างเครือข่ายทางสังคมระหว่างสองประเทศ เด็กกัมพูชาที่ได้รับการศึกษาจากประเทศไทยนับว่าเป็น “ต้นทุนทางสังคม” (social capital) ที่สำคัญในการสร้างเครือข่ายทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อเป็นรากฐานของความร่วมมือในด้านต่างๆ ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา หากการที่ประเทศในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงหรืออินโดจีนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ถือเป็นการสร้าง “ต้นทุนมนุษย์” (human capital) ที่จะเป็กำลังสำคัญในการพัฒนาภูมิภาคร่วมกัน

6.5 โอกาสในการถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมไทย

การเรียนการสอนในโรงเรียนที่มีเด็กกัมพูชาเข้ามาเรียนนั้น ไม่ได้มีหลักสูตรพิเศษที่แตกต่างจากโรงเรียนอื่นๆ ในประเทศไทย ดังนั้น เด็กกัมพูชาเหล่านี้จะได้เรียนสาระความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยใช้หนังสือและตำราไทยเป็นสื่อกลาง จึงถือเป็นโอกาสหนึ่งในการถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมไทยให้กับประเทศเพื่อนบ้านโดยผู้รับเต็มใจ และใส่ใจที่จะเรียนรู้ เด็กเหล่านี้จะกลายเป็น “สื่อบุคคล” ซึ่งทำหน้าที่ “ทูตวัฒนธรรม” ซึ่งจะสามารถถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมไทยเมื่อกลับไปยังประเทศกัมพูชา ถือเป็นการเสริมพลังให้กับการเผยแพร่ภาษาและวัฒนธรรมผ่านสื่ออื่นๆ ได้อย่างดี

7. บทสรุป

หากมองภาพสถานการณ์การศึกษาข้ามแดนในองค์กรแล้ว อาจสรุปได้ว่าเราสามารถพลิกวิกฤตในการแบกรับ “ภาระ” ของเด็กกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในประเทศไทย ให้กลายเป็น “โอกาสในการพัฒนาประเทศ” ด้านต่างๆ หากเพียงแต่ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมกันขับเคลื่อนกลยุทธ์ “การศึกษาข้ามแดน” ให้กลายเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศไทยและภูมิภาคต่อไป อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตประการหนึ่งที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ ชาวกัมพูชาทั้งเด็กและผู้ใหญ่มีความสนใจและให้ความสำคัญในการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมไทย ในทางกลับกัน คนไทยเองไม่ค่อยสนใจศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของประเทศกัมพูชา หรือประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ เท่าที่ควร หากมองไปถึงอนาคตภายภาคหน้า คนในประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้ โดยเฉพาะเด็กกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในประเทศไทย จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศกัมพูชา โดยมีองค์ความรู้เกี่ยวกับประเทศไทยเป็นรากฐาน

ในการติดต่อค้าขาย และเจรจาต่าง ๆ กับประเทศไทย ในลักษณะ “รู้เขารู้เรา” ในขณะที่คนไทยกลับไม่มีความรู้เกี่ยวกับประเทศกัมพูชามากนัก และเด็กไทยจำนวนไม่น้อยยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยเองด้วย กลายเป็นตกอยู่ในสภาพที่เรียกว่า “ไม่รู้ทั้งเขาและเรา” ทำให้เสียเปรียบประเทศอื่นๆ ซึ่งจะเป็นจุดด้อยและเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง ดังนั้น การปลูกฝังให้เด็กไทยเรียนรู้เรื่องราวของตนเอง และเรียนรู้เรื่องราวของประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศที่มีอาณาเขตติดกัน ทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา มิใช่เพียงให้เด็กไทยเก่งทางวิชาการ เพื่อสอบแข่งขันให้ได้คะแนนสูงๆ แต่กลับไม่รู้สิ่งที่อยู่รอบตัวเลย หากทำได้ จะช่วยให้เด็กไทย “รู้เท่าทัน” และกลายเป็นผู้นำที่รู้รอบด้าน สามารถพัฒนาประเทศทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติได้อย่างยั่งยืน

เชิงอรรถ

- ¹ ข้อมูลจากกลุ่มข้อมูลสารสนเทศ ฝ่ายนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต 2 ณ วันที่ 1 กันยายน 2549
- ² ข้อมูลจากกรมสารสนเทศทหาร ณ วันที่ 16 ธันวาคม 2550
- ³ ข้อมูลจากฝ่ายนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดตราด ณ วันที่ 1 มีนาคม 2551
- ⁴ จุดผ่านแดนถาวร มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศ นักท่องเที่ยว และยานพาหนะ สามารถสัญจรไปมาเพื่อการค้า การท่องเที่ยว และอื่นๆ โดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลทั้งสองประเทศ โดยในส่วนของประเทศไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ลงนามในประกาศกระทรวงมหาดไทย ตามที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ และจะมีผลบังคับใช้เมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา
- ⁵ จุดผ่อนปรน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านด้านมนุษยธรรม และส่งเสริมความสัมพันธ์ของประชาชนในระดับท้องถิ่น เพื่อการผ่อนปรนให้มีการค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็น ซึ่งระดับท้องถิ่นของทั้งสองฝ่ายได้เห็นชอบร่วมกัน ทั้งนี้ การประกาศเปิดจุดผ่อนปรนเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด และต้องได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยก่อนด้วย
- ⁶ ข้อมูลจากกองการต่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 3 มีนาคม 2551

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

โครงการแผนที่วัฒนธรรม. (2551). สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2551, จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท เว็บไซต์ <http://www.mapculture.org/coppermine/displayimage.php>

รุ่งมณี เมฆโสภณ. (2551). *คนสองแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์.

ลีดา สอนศรี. (2546). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: นโยบายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2539). *ไทยกับเพื่อนบ้าน*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.